

SAFAHAT ve AİLE EĞİTİMİ

Yrd. Doç. Dr. Hatice FIRAT*

ÖZ: Mehmet Akif Ersoy, sanatçının toplumun içinde yer alan her türlü sorunu eserlerinde işlenmesi gerektiği anlayışıyla hareket etmiş bir şairdir. Bu doğrultuda *Safahat*'ta özellikle toplumun aksayan yanları üzerinde durmuştur. Şairin eserinde sıklıkla yer verdiği sosyal konulardan biri; içki, kumar gibi kötü alışkanlıklara sahip olan erkekler ve bu erkeklerin aile hayatıdır. Çalışmamızda şairin özellikle *Meyhane*, *Mahalle Kahvesi* ve *Köse İmam* adlı manzum hikâyelerinde belirttiği, toplumun en küçük ama en önemli parçası olarak değerlendirdiği ailenin yıkılmasına neden olarak gördüğü unsurların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda Mehmet Akif'in içki, kumar gibi alışkanlıklar, bu alışkanlıklarla ilişkili mekânlar ve aile hayatına ilişkin görüşleri de ortaya konulmaya çalışacaktır. *Safahat*'ta toplumda yaşanan tüm sorunların temelini cahillik olarak gören şairin çözüm için eğitimini şart koştuğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, aile, aile hayatı, içki, kumar.

Safahat and Family Education

ABSTRACT: Mehmet Akif Ersoy is a poet who behaved according to the belief that an Artist should discuss any kind of problems that occurs in the society in his literary works. Accordingly, one of the subject that he pointed out at *Safahat* is the men with bad habits and their family lifes. In our study, it is aimed to determine the elements that the poet regard as the reasons of destruction of family that is the smallest but the most important element of the society, especially in his poetical Works as *Meyhane*, *Mahalle Kahvesi* and *Köse İmam*. Concurrently it is tried to be presented the opinions of Mehmet Akif about the habits as potation, gambling; places related to them and family life. Mehmet Akif Ersoy sees ignorance as the cause of the problems in society. According to Mehmet Akif solution is education.

---

* Muğla Sıtkı Koçman Üni. Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Böl., haticefirat@mu.edu.tr

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, family, family life, alcoholic drink, gambling.

GİRİŞ

İstiklal Marşı şairi olarak tanıdığımız Mehmet Akif Ersoy'un toplum hayatını, toplum hayatı içerisinde de aile kurumunu çok önemseddiği bilinmektedir. Aile, Türkçe sözlükte “*Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik*” (TDK 2005: 45) olarak tanımlanmaktadır. Süleyman Hayri Bolay kendisiyle yapılan bir söyleşide Akif'in “aile” hakkındaki düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Ailenin bizde korunması taraftarı. Onun zarar görmesine hiç tahammülü yok. Çünkü ‘Yıkmadık bir şey bıraktık, sade bir şey, aile.’ diyor. Biz Batılılaşacağız diye her şeyimizi feda ediyoruz, ama aile müessesesine sahip çıkıp onun zarar görmesini önlemeye çalışmamız gerekir. ... Mehmet Âkif, aileye cemiyetteki bu yanlış davranışların, görebildiği, sezebildiği bütün bozuklukların sızmasını, önlemek istiyor. Dolayısıyla aileyi çok mühim görüyor. Terbiyenin ailelerimizden başlamasına dikkat çekiyor” (İldeniz vd. 2006: 125).

Mehmet Akif Ersoy'un “*Safahat*”ın I. Kitabında özellikle aile hayatı ve önemi üzerinde durduğu üç şiiri (manzum hikâyesi); *Meyhane*, *Mahalle kahvesi* ve *Köse İmam* adlı eserleridir. Mehmet Akif'in *Meyhane* ve *Mahalle kahvesi* adlı şiirlerinde bahsi geçen mekânları ve bu mekânlarda zaman öldüren insanları genel olarak tanıttığı ve yer yer bu yaşantının aile hayatına etkilerine değindiği görülmektedir. *Köse İmam*'da ise yine bahsi geçen mekânların müdavimi olan İhsan Bey üzerinden bu hayat tarzının aileye olan yansımalarına yer verilmektedir. Bu bakımdan *Köse İmam* şiiri diğer iki şiirde yer verilen unsurları da kapsamakta, içerik olarak diğer şiirleri tamamlamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada amaç, Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat*'ında yer alan manzum hikâyelerinden hareketle toplumsal değerlerin korunması açısından aile yaşantısının önemi ve içki, kumar gibi kötü alışkanlıkların aile hayatına ve topluma verdiği zararları dile getirmektir. Bu amaç doğrultusunda *Safahat*'ta yer alan *Meyhane*, *Mahalle Kahvesi* ve *Köse İmam* adlı şiirler ele alınmış, burada geçen mekânlar toplumsal değerler ve aile hayatının önemi açısından incelenmiştir.

Her üç eserde de öncelikle dikkati çeken nokta aile hayatının yok olması, erkeklerin evinden, eşinden, çocuklarından uzaklaşması ve ailelerin mutsuzlaşmasıdır. Böylelikle de bölünmüş ailelerin “çocuklarının eğitimleri” ile “kadının toplumsal durumu” sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada değinilmesi gereken ilk konu, aile hayatını sarsan temel unsurlardır.

1. Aile Hayatını Sarsan Temel Unsurlar

Mehmet Akif Ersoy, edebî eserlerde toplumda yaşanan aksaklıkların anlatılmasını, toplumun kanayan yaralarının ortaya konulmasını ve bu yolla yaşanan sorunlara çözümler bulunmasını isteyen bir sanatçıdır.

“Elverişli bulduğumuz her mevzuu yazacağız, hele içtimâî dertlerimizi dökmekten, yaralarımızı açıp göstermekten hiç çekinmeyeceğiz. Bundan maksadımız milleti ele, düşmana maskara etmek değildir. Meramımız, kendimizi değil, maskaralıklarımızı maskara etmektir. Ta ki ülfet neticesi olarak, her gün yapmaktan hiç sakınmadığımız, hiç azap duymadığımız bir sürü fenalıkları yavaş yavaş bırakalım da, elbirliğiyle insanlığa doğru bir adım atalım” (Düzdağ 2004: 187; Kabaklı 1997: 391-392).

Bu doğrultuda toplumun temel taşı olarak gördüğü aile yapısını bozan birtakım unsurları da gözlemiş ve eserlerinde ele almıştır. *Meyhane* adlı eserde, şaire göre aile hayatını bozan unsurların başında “*içki ve Meyhane*”nin geldiği anlaşılmaktadır ve bu unsurlar aile hayatı üzerindeki yıkıcı etkileriyle okura sunulmaktadır. “*Buraya kadar olan kısımda meyhanenin yıkıcılığı üzerinde durulur. Şiirin temasının ucu budur. Asıl önemlisi diğer ucudur ki burada aile vardır. Meyhane ailenin yıkılmasına neden olur*” (Aydoğan 1997: 91).

*“Çöker bir dūd-i mâtem titreyen kandil-i târından:
Sönüp gitmiş ocaklar yükselir gûyâ gubârından!”*

(*Safahat/Meyhane* 2010: 47).

Eser manzum hikâye tarzında kaleme alınmış, bu bakımdan mesaj verilirken kişilerin özelliklerinden yararlanılmıştır. Bu eserde, Arif Baba, sürekli meyhanede zaman geçiren, evine uğramayan, eşini ve ailesini ihmal eden bir adam olarak tasvir edilmektedir. Arif Baba'nın bu huyu yüzünden evde karısı, çocukları aç durumdadır ve karısı artık yaşadıklarına isyan etmektedir.

*“-Demek taşınmalı artık çoluk çocuk buraya!
Ayol, nedir bu senin yaptığın? Utan azıcık...”*

Anan da, ben de, yumurcıkların da aç kaldık!

...

*Anam benim gibi evlâd doğurmaz olsaydı,
Bu hâli görmeden evvel gözüm yumulsaydı!
Herif, Şu hâlime bak, merhametli ol azıcık...
Bırak o zıkkımı, içtiklerin yeter artık”*

(Safahat/Meyhane 2010: 49-51).

Eserde içkinin yanında kumar da aileyi dağıtan, mutluluğu bozan kötü alışkanlıklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok dizede içki, kumar ve bunların tutkunu olan bir adamın, evde yaşattığı huzursuzluk ve mutsuzluk gözler önüne serilmektedir:

*“Çehiz çimenle donatmıştı beybabam evini.
Ne oldu şimdi o eşyâ? Satıp kumarda yedin”*

(Safahat/Meyhane 2010: 49).

Mahalle Kahvesi adlı eserde de aile hayatını sarsan unsurların başında, *kahveye gitme/tavla, dama oynama alışkanlığı* başka bir deyişle yine “oyun ve kumar”ın geldiği vurgulanmaktadır. Mehmet Akif daha eserin başında kapanması gerektiğini söyleyerek kahvehanelerle ilgili düşüncesini ortaya koymaktadır.

“Mahalle kahvesi hâlâ niçin kapanmamalı?

Kapansın elverir artık bu perde pek kanlı!”

(Safahat/Mahalle Kahvesi 2010: 117).

Şair mekânın karanlık, kasvetli, eski, kirli ortamı içinde kumar malzemelerini ve oynayanları okuruna tasvir etmektedir. Kazım Yetiş “Safahat’ta Tasvirin Gücü“ başlıklı yazısında (2006: 115) “*Âkif, mahalle kahvesini tembellik yuvası görür. Hatta kapanmasını ister. Mahalle kahvesi şarkın harîm-i katilidir (s. 94) der ve bu konuda oldukça ağır sözler sarf eder. Bu söylediklerini belgelendirmek düşüncesiyle olsa gerek, bütün sevimsizliği hatta çirkinliği ile kahveyi tasvir eder”* diyerek, Mehmet Akif’in gördüğü manzara karşısındaki tavrını net bir şekilde ortaya koyduğunu, beğendikleri karşısında hayranlığını dile getiren şairin, kahvehane gibi hoşlanmadığı manzaralar karşısında da bu mekânları tüm sevimsizliğiyle gözler önüne serdiğini belirtir. Yetiş’in de belirttiği gibi Mehmet Akif’in şiirinin önemli bir güç kaynağı, burada söz konusu ettiğimiz “tasvir” unsurudur.

“Ya tavlanın kiri? Kâbil değildir, anlatamam.

Harîta-vâri açılmış en orta yerde dama;

Beyaz mı taşları, yâhud siyah mı, hiç sorma!?"

(*Safahat/Mahalle Kahvesi* 2010: 121).

Akif, insanların çalışıp evine bakmak yerine buralarda zaman öldürmesinden, evinde eşi çocukları ve yakınlarıyla hürmetle, mutluluk içinde oturmak yerine bu mekânlara koşmasından -Ne var şu kahvede bilmem ki sığmıyorsun eve?- diyerek yakınmaktadır. Bu kötü alışkanlıklar yüzünden millet olarak ilerleyemediğimizi dile getirmekte ve aşağıdaki dizelerde görüldüğü gibi dünyada en büyük mutluluğun "*aile hayatı*" olduğunu ancak insanların bunu kavrayamadığını vurgulamaktadır.

*"Hayât-ı âile" isminde bir ma'îşet var;
Sa'âdet ancak odur... Dense hangimiz anlar?
Hayât-ı âile dünyâda en safâlı hayat,
Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhât!"*

(*Safahat/Mahalle Kahvesi* 2010: 118).

Köse İmam adlı manzum hikâyede de diğer iki eserde gördüğümüz kahvehane- kumar, meyhane-içki unsurlarını, aileyi yıkan kötü alışkanlıkların başında görmekteyiz.

*"-Kahvede yok,
-Evde imiş;
...
Ağzı meyhâneye rahmet okuturken, hele bak,
Bana gelmiş de şerîâtçi kesilmiş... Avanak!"*

(*Safahat/Köse İmam* 2010: 127, 128).

Bu eserde de konu edilen aile reisi (İhsan Bey) kahvehanelere giden ve sürekli sarhoş gezen, eşini, çocuklarını düşünmeyen, bencil bir adam olarak karşımıza çıkmaktadır. Yuvası dağılma noktasına gelen İhsan Bey bu durumu önemsememektedir. Eserde Köse İmam, aile hayatının bozulmasından, evliliklerin kötü gidişinden duyduğu üzüntüyü şu sözlerle ifade etmektedir;

*"Gel nikâh kıy, demesinler, diye ba'zen kaçırım..
Düğün olmaz mı, gelirler de bütün komşularım:
Yine kondun hoca! derler, onu bilmezler ki,
Daha memnûn olacaktım o düğünsüz belki.
Zerde karşımda durur kanlı yemek tavrıyla;
Öksüz ağlar sanırım çalgıyı duydum mu, hele!
Bu neden? Çünkü nikâhın sonu er geç boşamak;
Yahud akşamki gelenler gibi hırgür yaşamak!*

*Düğün olsaydı ne a'lâ idi tek bir perde;
Ayrılık faslı da var sonra bunun, mahkemede.”*

(Safahat/Köse İmam 2010: 130).

Her üç eserde de benzer konulara vurgu yapılmasından şairin, aileyi tehdit eden unsurlar olarak *ıçki*, *kumar* ve *bunlara zemin hazırlayan mekânları gördüğü*, bu alışkanlıklar ve mekânların aileye verdiği zararları ortaya koyarak insanlara doğru yolu göstermek istediği anlaşılmaktadır. Bu durum, sanatın halkı yönlendirmesi, eğitmesi gerektiği düşüncesine sahip olan, yani sanat toplum içindir anlayışını benimseyen Mehmet Akif'in sanat anlayışıyla doğrudan örtüşmektedir.

Şaire göre; ailelerin dağılmasında *ıçki*, *kumar* gibi alışkanlıklar etkili olsa da aileyi dağıtan asıl unsur bu alışkanlıkların sahibi olan erkekler yani aile reisleridir. Erkekler, belirtilen mekânlara gidip, çalışmadıkları ve eşlerini, çocuklarını ihmal ettikleri için aile saadetinin bozulmasından sorumludurlar.

“Aile kurumuna zarar veren meyhane ve kahve, erkeklerin gittiği kurumlar oldukları için, aileyi, aile saadetini yıkan kişi ya da taraf olarak erkekler görülür. Akif'in şiirinde daima hatalı ve suçlu olan erkeklerdir. Kadın, çocuk ve ihtiyarlar her zaman için suçsuz ve günahsızdırlar. Bunun nedeni de onların olayları etkileme güçlerinin olmayışudur. Çünkü toplumsal koşullar buna olanak tanımazlar. Hatırlanacağı üzere Osmanlı toplumunda erkek aktif, kadın ise pasiftir. Çocuk ve ihtiyarlar ise cinsleri erkek bile olsa yaş itibarıyla aktif olma özelliğini taşımazlar” (Aydoğan 1997: 99).

2. Meyhane, Kahvehane gibi Mekânların İnsan Üzerindeki Etkileri ve Bunun Aile Hayatına Yansıması

Eserlerde dikkat çeken noktalardan biri de bahsi geçen kötü alışkanlıklara sahip kişilerin gösterdiği özellikler ve kaybettikleri değerlerdir. *Meyhane*'de Arif Baba ve yanındakilerin, *Köse İmam*'da İhsan Beyin, *Mahalle Kahvesinde* genel olarak kahvehanede bulunanların sergiledikleri tavır ve konuşmalar şairin gözlemleriyle ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

Buna göre *Meyhane*'de Arif Baba, *Mahalle Kahvesinde* kahvehanenin tüm müdavimleri ve *Köse İmam* adlı eserde İhsan Bey, ailelerini maddî ve manevî olarak ihmal etmektedirler. Ailelerde hem maddî sıkıntılar yaşanmakta hem eşler arasında sevgi-saygı kaybolmakta hem de çocuklar babanın varlığına, sevgisine hasret yaşamaktadır. Buna

göre eserlerdeki kişilerde gördüğümüz özelliklerin başında aylaklık/tembellik; merhamet, sevgi, saygı yoksunluğu; saygınlığını kaybetme, argo kullanımı ve küfürlü konuşma, dinin yanlışlara alet edilmesi gelmektedir.

2.1. Aylaklık/Tembellik: Eserlerdeki kişilerde görülen özelliklerden biri *aylaklık* (işsiz-güçsüz gezmek, tembellik etmek, kimseye hayrı dokunmamak)tır. Bu unsura bağlı olarak *sorumsuzluk* ve *bencillik* de insanlara yerleşen olumsuz özellikler olarak kendisini göstermektedir. Şair, *Meyhane*'de özellikle Arif Baba üzerinden, içki, kumar vb. alışkanlıkları olan insanların ellerine geçen bütün parayı, dolayısıyla çocuklarının rızkını kumara ve içkiye harcadığını, eşlerini ve çocuklarını aç bıraktığını, bu durumun da ailede huzurluğa yol açtığını göstermektedir. Arif Baba, çalışıp eve bakmak yerine bütün gününü meyhanede geçiren, evde eşi ve çocukları ne durumda düşünmeyen – bencil, sorumsuz- bir adamdır. Aynı şekilde *Köse İmam*'da anlatılan İhsan Bey'in de maddî sıkıntıları vardır.

*“Ne iş, ne güç, gece gündüz içip zıbar sâde;
Sakın düşünme çocuklar acep ne yer evde?”*

(*Safahat/Meyhane 2010: 49*).

*Hani servet? Hani sıhhat? Ne ararsan mefkûd;
Tamtakır bir kese var ortada, bir sıksa vücûd!”*

(*Safahat/Köse İmam 2010: 129*).

Buna rağmen İhsan Bey, parasını içki ve kumara yatırmakta, üstelik ikinci bir eş istemektedir: “- Değil hiçbirisi... Lâkin canımı / Sıktı akşam "edemem, üstüme evlenme!" diye.”- Bu haliyle İhsan Bey, eşini ve çocuklarını değil kendi zevklerini düşünen, bunun için evinde kavga çıkaran, eşini döven, merhametsiz, bencil, sorumsuz, kıymet bilmez bir adam görüntüsü çizmektedir.

*“Üç çocuk annesi, emzikli kadın tek başına,
Koca berhâneyi silsin de, süpürsün de sana,
Yine sen bilmeyerek zâlim onun kıymetini,
Dene bîcârede kalkıp kolunun kuvvetini!*

...
Ne zaman câmi'e girdin? Hani tek bir hayrın?

...
*Hangi bir seyyie yok defter-i a' mâlinde (Hangi bir günah
yok amel defterinde?)*

Seni dünyâda gören var mı ayık halinde?

(*Safahat/Mahalle Kahvesi 2010: 127-129*)”.

Mahalle kahvesinde de kahvehaneye devamlı gelen kişilerin işsiz güçsüz gezmesi, aile bütçesine katkı sağlamak yerine ellerindeki paraları buralarda tüketmeleri şair tarafından ironik bir yaklaşımla vurgulanmaktadır.

*“O kahraman babalardan doğan bu nesl-i cebîn
Ne gîrûdâr-ı maîşet bilir, ne kedd-i yemîn.
Azâb içinde kalır sa'yi görse rü'yâda.
Niçin yorulmalı zâten "ölümlü dünya"da?”*

(Safahat/Mahalle Kahvesi 2010: 118).

Bu duruma göre Mehmet Akif'in milletimizin sosyal yapısında tespit ettiği ve 19.y.y sonrasında Müslüman toplumunda çok yaygın olduğunu dile getirdiği olumsuz özelliklerden biri “tembellik”tir. Tüm bunlar üzerinden şairin asıl varmak istediği noktalardan biri bu kötü alışkanlıkların aile hayatına olan etkisidir. Mehmet Akif'e göre dünyada en huzurlu hayat, aile hayatıdır. Ancak insanlar aile hayatından uzaklaşmaktadır ve bu huzuru artık bilen, tanıyan kalmamıştır. Bu noktada şair, daha önce bahsettiği unsurlarla bağlantı kurarak olması gereken, görmek istediği insan/erkek tipini çizer. Buna göre insanlar, sabah erken kalkıp işe gitmeli, ekmek parası kazanmalıdır. Yani şaire göre tembelliğe karşı sahip çıkılması gereken değer “çalışma”dır.

“Âkif'in milletimizin sosyal yapısında gördüğü olumsuz değerler ve bunlara karşı önerdiği olumlu değerlerin başlıcaları şunlardır:

1. Atâlete Karşı Sa'y: 'Atâlet', tembellik, 'sa'y' de çalışma demektir. Tembellik, ciddiyetsizlik, plansızlık, programsızlık, geleceğe dönük hesaplı kitaplı hareket etmemek Müslümanların perişanlığının bir göstergesidir ...” (Çetin 2006: 59).

Şair, eserin sonunda hayvanların bile yuva yaparken kadın-erkek birlikte çalışmasını örnek vererek ailesinden uzaklaşmış, kahvehaneyi ailesine tercih eden insanlara hayvanların bile hayretle bakacağını söyleyerek okurlarına doğru yolu göstermek istemektedir.

*“Tavanın pervazı altındaki toprak yuvadan,
Bakıyor bunlara, yan yan, iki çift ince nazar:
"Ya sizin bir yuvarınız yok mu?" diyor anlaşılın,
Dişi erkek çalışan yavrulu kırlangıçlar...”*

(Safahat/Mahalle Kahvesi 2010: 125).

Cahit Baltacı (2006:133) şairin karşılaşılan bu durumla ilgili düşüncelerini

“*Kahvehanenin ise geçmişimizdeki adı kıraathane yani okuma evidir. Buraya konulan kitaplar ve buraya gelen ulemanın sohbetleri tarih içinde buraları önemli bir yaygın eğitim merkezi hâline getirmiştir. Âkif, ailedeki çözülmeye ve kıraathanelerin kahvehane adıyla birer tembelhane hâline getirilişine isyan etmektedir.*”

diyerek ortaya koymaktadır.

2.2. Merhamet, Sevgi, Saygı Yoksunluğu: Eserlerde yer verilen erkeklerde görülen bir diğer özellik ise *merhamet/acıma, sevgi, saygı* gibi duygularının körelmişliğidir. *Meyhane*'de Arif Baba'nın eşi, içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için kocasına adeta yalvarır. Evinin, çocuklarının durumunu anlatır. Ancak bu söylenenler Arif Baba'nın umurunda olmaz, eşinin yalvarmalarına aldırılmaz, üstelik karısına hakaret eder.

“*Herif! Şu hâlime bak, merhametli ol azıcık...
Bırak o zıkkımı, içtiklerin yeter artık.
... Kadın bu sözleri duymaz, tazallüm eylerdi;
Herif mezar taşı tavrıyla sâde dinlerdi;
-Cehennem ol seni hınzır orospu, git: Boşsun!*”

(*Safahat/Meyhane* 2010: 50-51).

Aynı şekilde *Köse İmam*'daki içki ve kumar düşkünü İhsan Bey'in, eşine karşı sevgi, saygı ve merhamet duygularını kaybettiği görülmektedir. İhsan Bey, kuma istememesi üzerine eşine şiddet uygular, onun yalvarmalarını önemsemez ve eşine hakaret ederek konuşur.

“*Karşı koysa idim eğer mutlak işim bitmişti.
Ağladım, merhamet et, yapma dedim.. Kim dinler.
... -Haremin geldi demin ağlayarak sızlayarak...
-Gözü çıksın domuzun, patlasın isterse, bırak!*”

(*Safahat/Köse İmam* 2010: 127,128).

Her iki eserde de kadınların özellikle “merhamet” istemesi ve bulamaması, bu değer, kötü alışkanlıkları olan erkeklerin kaybettiği değerler içinde önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır. *Mahalle Kahvesi*'nde ise karısını adam yerine koymamakla, çocuklarını dövmekle övünen kahvehane gediklileri karşımıza çıkmaktadır. Bu durum bahsi geçen kişilerde yine aile bireylerine duyulan sevginin, saygının ve acıma/merhamet duygularının yok olduğunu göstermektedir.

“*Bugün, on altıyı doldurmamış yumurcaklar,
Odun yemez iyi bil ha! Geberse karşı koyar.*”

*Geçende dövme için yoklayım dedim Kerim'i...
Bırak! Eşek değilim ben, deyip dikilmez mi?"
... - Kim uğraşır a babam, bunca yıllık ehlim iken,
Adem hesabına koymam bizim köroğlunu ben"*
(Safahat/Mahalle Kahvesi 2010: 122-123, 125).

Şair, benzer dizelerle bahsi geçen kötü alışkanlıkların insanlara önemli değerleri kaybettirerek insanlıktan çıkardığını vurgulamaktadır. Tüm bunlardan anlaşılmaktadır ki, aile hayatının temelden sarsılmasında; içki, kumar vb. alışkanlıklara bağlı olarak, eşlerin işsiz-güçsüz gezmesi ve ekonomik olarak aileyi sıkıntıya sokması kadar manevî değerlerin kaybedilmesi de etkili olmaktadır. Merhamet, sevgi, saygı gibi değerlerin kaybedilmesi, eşleri birbirlerinden uzaklaştırmakta, kocaları bencil ve sorumsuz insanlar haline getirmekte ve aile bağlarını zayıflatmaktadır.

Mehmet Akif kötü alışkanlıkları olan erkeklerin özelliklerini anlatırken aynı zamanda eşlerinin özelliklerini de yansıtmaktadır. Buna göre erkeklerin birçok olumsuz özelliğine karşın eşlerinin şair tarafından olumlu özellikleriyle anlatıldığı görülmektedir. Bu kadınların ortak noktaları; kocalarının tersine çalışkan, ailesi ve çocukları için didinen, evin ve çocukların sorumluluğunu üstlenen; mazlum, yumuşak başlı ancak huzursuz, mutsuz evlendiğine pişman, canından bezmiş, yaşamak istememe noktasına gelmiş insanlar olmasıdır.

*"... Anam benim gibi evlâd doğurmaz olsaydı,
Bu hâli görmeden evvel gözüm yumulsaydı!"*
(Safahat/Meyhane 2010: 49, 50).

Şair, Köse İmam aracılığıyla sevilip, şefkat görmesi gerektiğini söylediği kadınların (çocuklar ve yaşlılar gibi) düştüğü duruma hayflanmaktadır. Akif, onlara yapılanları zulüm olarak görmekte ve bu zulmü insanlık dışı olarak nitelendirmektedir.

*"Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar!
İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler; bunlar
Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan;
Yoksa, insanlığı bilmem nasıl anlar insan?"*
(Safahat/Köse İmam 2010: 130).

2.3. Saygınlığını Kaybetme: Bahsi geçen kişilerin diğer bir özelliği *toplumda saygınlığını kaybetmiş olmaları*, yani itibar kaybıdır. Meyhane şiirinde Arif Baba'nın içinde bulunduğu durum sadece karısını değil çocuklarını da derinden etkilemektedir. Arif Baba'nın kötü alışkanlıkları sadece kendisinin değil, eşi ve çocuklarının da toplumdan

dışlanmasına, değersizleşmelerine yol açmaktadır. Bu durum bahsi geçen alışkanlıkların insanlara nasıl itibar kaybettiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Arif Baba'nın oğlu mektebe giden çalışkan bir çocuktur:

*“O, her sabah okuyordu gürül gürül cüzünü;
Ayırmıyordu kitaptan ne olsa hiç gözünü”*

(*Safahat/Meyhane* 2010: 50).

Ancak kazanılan paralar kumar ve meyhanede babası tarafından harcadığı için öğretmenin parası ödenememektedir. Öğretmeni, parasını alamadığı için çocuğu hakaretler ederek kovar.

*“Demiş ki kalfa: “Sekiz aydır almadım hele ben
Ne haftalık, ne de aylık... Senin baban olacak
Kumarıcı, oğlu için az yesin de tutsun uşak!”
Koğuldum anne! Deyip ağlıyor zavallı çocuk...”*

(*Safahat/Meyhane* 2010: 50).

Arif Baba'nın kızı İffet ise evlenme çağlarında bir genç kızdır. Ancak babasının içki, kumar düşkünlüğü çevrede bilindiğinden insanlar İffet'e görücü gelmemekte, babası yüzünden kendisi için söylenen kötü sözler kızı derinden üzmektedir.

*“Kızın yetiştii, alan yok, nasıl olur ki? Soran
“Şu sarhoşun kızı İffet değil mi? Vazgeç aman!”
Diyen kadınlara; “Pek doğru, pek” deyip gidiyor:
Bu söz zavallıyı bilsen ne türlü incitiyor!”*

(*Safahat/Meyhane* 2010: 50).

Dizelerden de anlaşıldığı gibi Arif Baba ve onun gibiler ailelerini toplumda küçük düşürdükleri gibi çocuklarının istikbaliyle oynamakta ve onları mutsuzluğa sürüklemektedirler. Şairin çizdiği tablo evlerde yaşanan huzursuzluğu, dağılma aşamasındaki ailelerin dramını canlı bir biçimde ortaya koymaktadır.

İtibar kaybı mekân olarak meyhane ve kahvehanedekilerin birbirlerine karşı tavırlarında da kendisini göstermektedir. Aynı ortamı paylaşan insanların da birbirlerine saygı duymadıkları, küçüğünü-büyüğünü tanımadıkları görülmektedir:

“- O kim gelen?

- Baba Arif.

- Sakallı, gel bakalım...

Yanaş.

- Moruk, kaçınıcı kadeh? Şimdicek sızarsın ha!

- *Sızarsa mis gibi yer, yatmamış adam değil a”*

- *Karışmasan işin olmaz değil mi? Sen de bunak!*

- *Gelirsem öğretirim şimdi...*

- *Ay şu pampine bak!*

Gelip de öğretecekmiş... Mezarıcı Mahmud'a git!

Bir üflesen gidecek ha... Tirit mi sâde tirit!

- *Zemâne piçleri! Gördün ya, hepsi besmelesiz...*

Ne saygı var, ne hayâ var. Eğer bizim işimiz,

Bu kaltabanlara kalmışsa vay benim başıma!

- *Herif belâya sokarsın dırıldanıp durma!*

- *Mezarıcı Mahmud'a git ha? Bakın it oğluna bir!*

Küfürbaz alçak, edepsiz, bu söylenir mi Bekir?!”

(Safahat/Mahalle Kahvesi 2010: 122).

Köse İmam adlı eserde, İhsan Bey’in toplumla olan ilişkisi doğrudan yansıtılmamaktadır. Ancak toplumun değer verdiği, sevilip sayılan bir kişi olan Köse İmam’ın İhsan Bey’e tavrı, söylediği sözler ve ettiği hakaretler, İhsan Bey’in saygınlık sahibi olmadığını ortaya koymaktadır.

“*Bu tecâvüz sayılır doğrusu haysiyyetime...*

-*Hangi haysiyyetin, oğlum? O da varmış desene!*

... -*Kustuğun herzeyi yutsun diye, hey sersem adam!*

... Ağzı *meyhâneye rahmet* okuturken, hele bak,

Bana gelmiş de şerîâtçi kesilmiş... Avanak!?”

(Safahat/Köse İmam 2010: 128).

Tüm bunların yanında şair bu insanların bahsi geçen mekânlarda adeta insanlıktan çıktığını gösterecek bir takım tasvirlerle yer vermektedir. *Meyhane* ve *Mahalle Kahvesinde* şair, burada bulunanları tasvir ederken birer şahsiyet olarak yansıtmak yerine onları bu mekânlara dolmuş yığın olarak görür ve gösterir. Bu durum şairin, bu kişilerin kimliklerini adeta sildiğini ve toplum gibi kendisinin de onlara saygı duymadığını ortaya koymaktadır: “*Akif’in belirttiğine göre bu insanların zeka, idrak ve his melekeleri körlenmiştir. Bu yüzden onlar kişilik ve kimlik sahibi bireyler değil, aynı biçimde hareket eden bir yığın, sürünün elemanıdır.*” (Aydoğan 1997: 98)

“*Sönük sönük yanyor rafta isli bir lamba...*

Önünde bir küme: fes, takke, hırka, salta, aba”

(Safahat/Meyhane 2010: 48).

“*Ayak teriyle cilâlanma tahta peykelere,
Külâhlı, fesli dizilmiş yığın yığın çehre*”

(*Safahat/ Mahalle Kahvesi* 2010: 123).

Şairin amacı okurlarının bu ve benzeri mekânlardan uzak durmasını, burada geçirilecek saatlerin çalışma ve aileye ayrılmasını sağlamaktır. Buna bağlı olarak Mehmet Akif, mekân tasvirinde vurguladığı unsurlara uygun biçimde, bu insanların meyhane ve kahvedeki görgüsüz, pis, rezil hallerini hicvederken okurlarının gözünde canlandırarak şekilde tasvir etmekte ve toplumun bu mekânlardan da buralardan çıkmayanlardan da uzak durmasını istemektedir. Şiirlerinde mizahtan yararlandığını gördüğümüz Mehmet Akif'in bu özelliği, *Meyhane* ve *Mahalle Kahvesi* adlı eserinde de kendisini göstermektedir. Şairin oynanan oyunları izleyenleri seçkin bir tabakaya ve düşünce adamına benzetmesi, burnunu karıştıranları derin araştırmalar yapan kişiler olarak nitelemesi gibi bazı unsurlar şairin bu insanların içinde bulunduğu durumla alay ettiğinin bir göstergesidir. Bu bakımdan aşağıdaki dizeler, şairin bahsi geçen mekânlara ve buradaki insanlara karşı duygu ve düşüncelerini açık biçimde ortaya koymaktadır.

“*Dökülmüş âb-rû lar bâde-i pesmânde hâlinde!
Emel bir münkesir peymânedir saff-ı niâlinde!
Boğulmuş rûh-i insânî şarâbın mevc-i âlinde.
Nümâyan mel'anet sâkîsinin çirkin cemâlinde!
... Kimildanıp duruyorken, sefil bir sohbet,
Bu isli zulmete vermekte büsbütün vahşet:
.... - Aman bizim Baba Ârif susuz musuz içeriyor!
- Onun bi dalgası olmak gerek: tünel geçiyor.
- Moruk, kaçınıcı kadeh? Şimdicek sızarsın ha!
- Sızarsa mis gibi yer, yatmamış adam değil a.*

*Yavaş yavaş kafalar, kelleler kızıışmıştı,
Ağız, burun hele sesler bütün karışmıştı”*

(*Safahat/Meyhane* 2010: 47-49).

“*Gürültüsüz oyun isterseniz gelin damaya:
Zavallı, açmaza düşmüş... Bakın hesaplamaya!
Oyuncunun biri dalgın, elinde taş duruyor;
Rakîbi halbuki lâ yenkâtı' bıyık buruyor.
Seyirciler mütefekkir, güzîde bir tabaka;
Kiminde durmadan işler benân-ı endişe.
Al işte: "Beyne burundan gerek, demiş de, hulûl”*

*Taharriyât-ı amîkayla muttasıl meşgûl!
Mühendis olmalı mutlak şu ak sakallı adam:
Zemîne dâire şeklindeki yaydı bir balgam;
Abanmış olduğu bir yamrı yumru değnekle,
Mümâslar çekerek soktu belki yüz şekle!
... Duyuldu bir iri ses, arkasından istiğfar...
Meğer geçirti imiş.
-Pek şifalı şey şu hıyar”*

(Safahat/Mahalle Kahvesi 2010: 123, 124).

2.4. Argo ve Küfürlü Konuşma: Yukarıda verilen dizelerin birçoğundan da anlaşılacağı gibi eserlerde kişilerin basitleşmesine, değersizleşmesine yol açtığını gördüğümüz bir diğer unsur da “argo sözcük ve küfür” kullanımımızdır. Gerek meyhanedeki gerek kahvedeki kişilerin konuşmalarında belirgin olarak argo kelime kullanımı ve küfürlü ifadeler öne çıkmakta ve “ağzı bozuk” diye tabir ettiğimiz kişiler örneklenmektedir. Bu durum, Mehmet Akif’in manzum hikâyelerinde kişilerini, seviyelerine göre ve günlük konuşma diliyle konuşturduğunun bir göstergesidir.

“Akif, ‘Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek’ (‘Fatih Kürsüsünde’, s.268.) diyerek şiiirlerinde mahalli kişileri bu gerçeklik içerisinde konuşturmayı çok sever. .... Ayrıca, “Meyhane”, “Mahalle Kahvesi” gibi şiiirlerde doğrudan halkla iç içe mekânların ve bu mekân müdavimlerinin konu edildiği, konuşturulduğu düşünülecek olursa, argonun bu tür şiiirlerde artış göstermesi daha iyi açıklanabilir.” (Yılmaz 2009: 96, 203).

*“- Moruk, kaçınıcı kadeh? Şimdicek sızarsın ha!
- Sızarsa mis gibi yer, yatmamış adam değil a.
... -Bırak köpoğlu kadın amma çalçeneymiş ha!
-Benimki çok daha fazlaydı.
... Açıldı ağzı nihayet, açılmaz olsa idi!
Taşıp döküldü, içinden şu lâ’net-i ebedî:
-Cehennem ol seni hınzır orospu, git: Boşsun!
- Ben anladım işi: Sen komşu, iyice sarhoşsun”*

(Safahat/Meyhane 2010: 49,51).

Yukarıdaki dizelerde şairin Arif Babanın sözleri için kullandığı “lanet” kelimesi Akif’in sarf edilen sözlerden duyduğu rahatsızlığı, yaşananlardan, bir ailenin yıkılışını görmekten dolayı duyduğu üzüntüyü ve isyanı vurgulaması açısından önemlidir. Benzer kullanımlar *Mahalle*

Kahvesinde de karşımıza çıkmaktadır.

“- *Ulan! Kapakta imiş dağlı... Hay köpoğlu köpek!
- Köpoğlu kendine benzer, uzun kulaklı eşek!
... -Zemâne piçleri! Gördün ya, hepsi besmelesiz...
Ne saygı var, ne hayâ var. Eğer bizim işimiz,
Bu kaltabanlara kalmışsa vay benim başıma!
- Herif belâya sokarsın dırıldanıp durma!
-Mezarıcı Mahmud'a git ha? Bakın it oğluna bir!
Küfürbaz alçak, edepsiz, Bu söylenir mi Bekir?
- Yolunca terbiye verdin ya âferin Hasan Ağa?
- Bıraksalar beni, çoktan marizlemiştim ya!”*

(*Safahat/Mahalle Kahvesi* 2010: 122).

Köse İmam'da bahsi geçen mekânların müdavimi olan İhsan Beyin ağzından genel olarak küfür ya da argo ifadeler duyulmamaktadır. Ancak İhsan Bey eşine karşı “domuz” kelimesini kullanarak hakaret etmektedir. İhsan Bey'in genel tavırları da düşünüldüğünde küfür ve argo sözcükler kullanması beklenebilen bir kişidir.

2.5. Dinin Yanlışlara Alet Edilmesi: Eserde öne çıkan unsurlardan biri de, dinin yanlış anlaşılması; insanların dini, işlerine geldiği gibi kullanması ve buna bağlı olarak yanlışlarına dini alet etmeleridir. Şairin bu insanlarda en çok kızdığı özelliklerin başında, bahsettiğimiz gibi insanların yapıp ettiklerine ya da söyledikleri sözlere, yalan ve yanlışlarına dini/şeriatı alet etmeleri, yeminsiz konuşmaları gelmektedir.

“*Akif'e göre, İslâm âleminin bu kadar geri olmasına sebep, gerçek Müslümanlığın unutulmuş, sadece isimden ibaret kalmış olmasıdır. İslamiyet yanlış anlaşılıyor, yapılan her çirkin hareket ona yükleniyor. İslam'ın mücadele dini, sa'y dini olduğu hatırlardan çıkmış; kafaları hurafeler istila etmiş”* (Timurtaş 1986: 9).

Şair *Meyhane* adlı eserinde bu mekânlarda yapılan konuşmaları “sefil” yani içerikten yoksun, boş sözler olarak nitelendirmektedir (Kımıldanıp duruyorken, sefil bir sohbet,/Bu isli zulmete vermekte büsbütün vahşet). Şair, bu tür konuşmalardan ve yanlış söz ve davranışlara dinin kaynak gösterilmesinden duyduğu rahatsızlığı mizahtan da yararlanarak dile getirmektedir.

“*Kırık mı söyleyin Allâh için şu cânım zar?
- Kırık!*”

- Değil!
- Alimallah kırık!
- Değil billâh
- Yeminsiz oynayamazlar ki, ah çocuklar ah!
- ... Cacık yedin mi, ne hikmet, hazır hemen tefîh...
- Evet şifâli yemiştir...
- Yemiş mi? Lâ-teşbih.
- Günâha girme. Tefâsîrde öyle yazmışlar..."

Dayım demişti ki: Gördüm, hıyar hadiste de var:

(Safahat/Mahalle Kahvesi 2010: 122,124-125).

Köse İmam'da da dine uygun bir hayat sürmeyen, hatta tam tersi, içki kumar gibi kötü alışkanlıkları olan İhsan Bey'in şeriatı öne sürerek ikinci eş istemesi, eserde Köse İmam tarafından ağır bir dille eleştirilmektedir. Burada İhsan Bey üzerinden dini yaşamayan, dinin emirlerini doğru dürüst bilmeyen insanların işlerine gelince dinî hükümleri öne sürmeleri hicvedilmektedir.

"Akîf'e göre insanımızın en büyük yanılması, cehalet sebebiyle dini yanlış algılamasıdır. Ona göre toplum evlenmeyi, boşanmayı ve çok eşliliği keyfine göre değerlendirmektedir. Bu durum ise toplumun ilme ve hakikate dayanan hayat tarzını ve değerler manzumesini bozmaktadır. Batıdan devşirilmeye başlanan hayat tarzı ise bu gidişatı hem hızlandırmakta, hem de alabildiğine karmaşık bir hale sokmaktadır" (Ceylan 2008).

"Haklı bir kerre ya! İnsan boşamaz haksızını.
 -Boşamaz? Amma da yaptın! Ya şerîat ne için
 Bize evlenmeyi tâ dörde kadar emr etsin?
 ... - Dara geldin mi, şerîat! Sus ulan iz'ansız!
 Ne zaman câmi'e girdin? Hani tek bir hayrın?
 ... Ağzı meyhâneye rahmet okuturken, hele bak,
 Bana gelmiş de şerîatçi kesilmiş... Avanak!
 Hangi bir seyyie yok defter-i a'mâlinde?
 Seni dünyâda gören var mu ayık hâlinde?
 Müslümanlıkta şerîat bunu emretmiş imiş:
 Hem alır, hem de boşarmış; ne kadar sâde bir iş!
 ... Hele biçâre şerîatle nasıl oynanıyor!
 Müslümanlık bu mu yâhû? diye insan yanıyor"

(Safahat/Köse İmam 2010: 128-130).

Dinin, Müslümanlığın bu tip insanların elinde düştüğü durumdan duyulan üzüntü eserlere yansımaktadır. Bu durum cahilliğe, terbiyenin-

ahlakın bozulmasına, dinin yanlış anlaşılmasına, kullanılmasına bağlanmakta ve içinden çıkılması için eğitimin gereğine hatta eğitimin de daha ailede başlaması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Tabii ki bunun için de aile hayatının korunması ve aile huzurunun, mutluluğunun sağlanması gereklidir. Zaten eserlerin genelinde işlenen düşünce bu temele dayanmaktadır.

*“Dinledin, gördün a oğlum, ne bozuk terbiyemiz!
Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz.
Şu bizim halkı uyandırmadadır varsa felâh;
Hangi bir millete baksan uyanık... Çünkü: Sabah!
..., Karı dövmüş, boşamış... "Emr-i İlähi" ne denir!
Bunların hepsi emîn ol ki cehâlettendir.
... Bu cehâlet yürümez; asra bakın: Asr-ı ulûm!
Başlasın terbiyeniz, âilelerden oğlum”*

(*Safahat*/Köse İmam 2010: 130-131).

Nurullah Çetin (2006: 60) yine Köse İmam adlı eserden hareketle konu için şu sözleri dile getirmektedir:

“Âkif’in bizde tespit ettiği önemli bir sorun da cahillik, bilime, bilgiye kayıtsızlık, eğitime gereken önemin verilmemesidir. ‘Felâketin başı, hiç şüphe yok cehaletimiz’ (s.281) der. Bunun karşısında bizi kurtaracak tek çarenin eğitim olduğuna inanır. Halk okuyup yazmamakta, okuyanlar da ne dünyaya ne de ahirete yarayan bir yığın kuramsal bilgiler ile uğraşmaktadır. Millet cehalet denilen yüz karasından kurtulmaya azmetmelidir. Balkan felaketleri cehaletimizin sonucudur. Âkif’e göre bizde cahillik, hem bilgisizlik anlamında hem de dini yanlış anlama ve yanlış yorumlama meselesinde ortaya çıkıyor. Cahil insanlar din namına ortaya çıkıyor, hem dini mahvediyor hem kendini hem de Müslümanları”

SONUÇ

Toplumun en küçük ama en önemli parçası olan aile, Mehmet Akif Ersoy için korunması gereken bir kurum olarak şiirlerde kendini göstermektedir. Şair, eserlerinde aileyi yıkan unsurlar olarak kahvehane, meyhane gibi mekânları, buna bağlı olarak da kumar, içki, kahvehane alışkanlıklarını gördüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu alışkanlıkların ve mekânların esiri olarak, aile bireylerinden erkek/evin reisi aile hayatını bozan kişi olarak öne çıkmaktadır. Bu bakımdan Akif, topluma aile hayatını korumaları için seslenirken, özellikle erkekleri/ aile reislerini

hedef almaktadır. Kadınlar, yaşlılar ve çocuklar ise zaten olaylar üzerinde etkisi olmayan, şefkat görmesi gereken masum, acınası insanlar olarak nitelenmektedir.

Tüm bu mekânlar, kişiler ve konuşmalar üzerinden şairin *Meyhane*, *Mahalle Kahvesi* ve *Köse İmam* adlı üç eserinde de varmak istediği noktanın birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. Buna göre şairin düşüncelerini anlatırken öncelikle bu kötü alışkanlıkların insanlar üzerindeki etkisinden ve insana değer anlamında kaybettirdiklerinden arkasından da bu alışkanlıkların aile hayatına olumsuz etkisinden bahsettiği görülmektedir.

Şair *Meyhane* adlı şiirinin başında içkiye düşkünlüğün insanı insanlıktan uzaklaştırdığını ve insanda yüce olan tüm değerlerin kaybolmasına neden olduğunu, insanların ümitlerini, gayretlerini yok ederek gençliklerini dört duvar arasında/meyhanede çürütmelerine yol açtığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte bu kötü alışkanlığın aile huzurunu bozduğunu, yuvaları dağıttığını söylemekte ve meyhane duvarlarını içki yüzünden yıkılmış yuvaların mezarına benzetmektedir.

Mahalle Kahvesinde şair, kahvehaneleri doğu kültürünün olumsuz özelliklerinden biri olarak gördüğünü ortaya koyar. Doğunun sanat eserleri, hastaneleri, sebilleri gibi birçok olumlu, topluma hizmet veren yapıları dururken kahvehanelerin kültürümüz içerisinde yaygın olarak devam ettiriliyor olmasına kızan şair, kahvehanelerin artık kapanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Şair kahvehaneleri; insanların kararlılığını, çalışma azmini kıran, gününü boşa geçirmesine neden olan, düşünmeye üretmeye engel, insanın ruhunu, insanlığını yok eden ve kısacası insanı ölmeden mezara koyan mekânlar olarak değerlendirir. Yani şair için çalışmayan, düşünmeyen, üretmeyen, değerlerinden uzaklaşmış insanların ölüden; bu insanların hapsediği dört duvarın/kahvehanelerin de mezardan farkı yoktur.

Şair, bu mekânların gediklisi ve en belirgin yanı tembellik olan insanları: Azâb içinde kalır sa'yi görse rü'yâda. /Niçin yorulmalı zâten "ölümlü dünyâ "da? diyerek acı bir alay ile okurlarına tanıtır.

Gündüz çalışan insanlar akşamları evinde anne, baba, eş ve çocuklarıyla oturmalıdır. Duyguları körelmemiş her insan için bu durumun çok büyük bir mutluluk kaynağı olacağı, evin cennet köşklere kadar güzel geleceği vurgulanarak, mekân için kahvehane yerine ev, yoldaş olarak da kahvehane arkadaşları yerine eş öne çıkarılmaktadır. Böylece kahvehane alışkanlığı tembelliği, mutsuzluğu ve yıkılmış aileleri; ev/aile hayatı ise saadeti, huzuru, çalışkanlığı temsil etmektedir.

Meyhane ve *Mahalle Kahvesi* adlı şiirler “düşünce” bakımından ele alındığında, şairin meyhane ve kahvehane hakkındaki düşüncelerinin benzerliği ortaya çıkmaktadır. Kısaca tekrar edersek, her ikisi de insanlardaki değerleri, çalışma azmini, aile hayatını öldüren mekânlardır. Bu bakımdan her iki eserde de bahsi geçen mekânlar “*mezar*” kavramıyla ilişkilendirilmiştir.

Köse İmam adlı eserde de toplumumuzda kahvehane ve meyhane gibi alışkanlıklara bağlı olarak aile hayatının geldiği durum - boşanmaların artması, kavga gürültü ile evliliklerin yürütülmesi- gözler önüne serilmekte, bu durumdan duyulan üzüntü şairin sözünü söylediği Köse İmam’ın ağzından dile getirilmektedir. Eserde, farklı olarak açıkça vurgulanan nokta, tüm bu yaşananların cehaletten, dinin iyi bilinmemesinden ve dine uygun bir yaşam tarzının yürütülmemesinden kaynaklandığının belirtilmesidir. Yani şair, topluma dini rehber edinmeleri halinde daha huzurlu ve mutlu bir hayat yaşayacaklarını söylemektedir. Tüm bu düşüncelerin tamamlayıcısı olarak eserin sonunda, ilim asrında yaşadığımız, toplumumuzun geri kalmaması için eğitime önem verilmesi ve hatta eğitime öncelikle aileden başlanması gereği vurgulanmaktadır.

“*Karı dövmüş, boşamış... "Emr-i İlähî" ne denir!*
Bunların hepsi emîn ol ki cehâlettendir.
... Bu cehâlet yürümez; asra bakın: Asr-ı ulûm!
Başlasın terbiyeniz, âilelerden oğlum”

(Safahat/Köse İmam 2010: 130-131).

Çocuğun kişiliğinin, karakter özelliklerinin erken çocukluk dönemi olarak belirtilen 6-7 yaş civarında büyük oranda tamamlandığı düşünülürse, ailenin, aile bireylerinin çocuğa iyi bir örnek olmasının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Genel anlamda eğitime verdiği önemi bildiğimiz Mehmet Akif burada, okurlarının dikkatini çocukların mizacının oturduğu dönemde içinde bulunduğu ortam olan aileye ve çocuğun bu ortamda alacağı iyi bir eğitimin önemine çekmektedir.

Mehmet Akif Ersoy, yaşadığı dönemde toplumda gördüğü, özellikle bizi biz yapan değerlerden uzaklaşma gibi aksaklıklara eserleri aracılığıyla dikkat çekmiş, bir sanatçı olarak toplumun geleceği ve refahı için bu sorunların aşılmasında insanlara yol göstermek gibi bir sorumluluğu üstlenmiştir. Günümüzde de; kıraathanelerin kahvehanelere dönüşmesi; tembellik ve miskinliği içinde barındıran mekânların artması vb. durumlar ele alındığında Mehmet Akif’in eserlerinde bu mekânların topluma verdiği zararlarla ilgili olarak dile getirdiği unsurların (içki-

meyhane; oyun, kumar-kahvehane ve bunun sonucunda inancın yitirilmesi, aile hayatının yok olması gibi) geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Mehmet Akif'in işaret ettiği gibi sonunda toplumun bir felakete sürüklenmemesi için başta ailede ve okullarda çocuklara verilecek iyi bir eğitim olmak üzere çeşitli önlemler alınmalıdır. Bu noktada sanatçıların da Mehmet Akif gibi, eserleri aracılığıyla bu sorumluluğa ortak olmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AYDOĞAN, Bekir (1997), "Mehmet Akif Ersoy'un Meyhane ve Mahalle Kahvesi Şiirleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Türkoloji Araştırmaları* 1997, Fuat Özdemir Anısı, s:85-106. Adana.
- BALTACI, Cahit (2006), "Mehmet Akif'in Eğitim Görüşleri", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Mehmet Akif Ersoy Özel Sayısı, Yıl:7, S. 73, s: 130-133.
- CEYLAN, Metin (2008), "Mehmet Akif'in Şiirlerindeki Sosyal Mesajlar", *I. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Poster Bildiriler*, Mehmet Akif Ersoy Üni. Yay., s.19-21. <http://uam.mehmetakif.edu.tr>.
- ÇETİN, Nurullah (2006), "Günümüze Işık Tutan 'Münevver Aydın' Mehmet Akif Ersoy", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl:7, S.73, s: 57-68.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul (2004), *Mehmet Akif Ersoy*, Kaynak Kitaplığı, İstanbul.
- ERSOY, M. Âkif (2010), *Safahat*, (Haz. Hüseyin SU, Abdurrahim KARADENİZ), Hece Yay., Ankara.
- İLDENİZ, Aysun - Banu DAVUN (2006), "S. Hayri Bolay ile Mehmet Akif'in Düşünceleri Hakkında", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl:7, S. 73, s: 117-129.
- KABAKLI, Ahmet (1997), "Mehmed Akif" *Türk Edebiyatı*, C. 3, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul.
- TÜRK DİL KURUMU (2005), *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara.
- TİMURTAŞ, F. Kadri (1986), "Cemiyetçi Şair", *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy'a Armağan*, Selçuk Üni. Basım Evi, Konya.
- YETİŞ, Kâzım (2006), "Safahat'ta Tasvirin Gücü", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl:7, S. 73, s: 109-116.
- YILMAZ, Arif (2009), "Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Halk Dilinin Kullanımı", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 11, 189-210.